ROZSUDEK SOUDNÍHO DVORA (druhého senátu)

26. listopadu 2009 *

Ve věci C-363/08,

jejímž předmětem je žádost o rozhodnutí o předběžné otázce na základě článku 234 ES, podaná rozhodnutím Verwaltungsgerichtshof (Rakousko) ze dne 25. června 2008, došlým Soudnímu dvoru dne 7. srpna 2008, v řízení

Romana Slanina

proti

Unabhängiger Finanzsenat, Außenstelle Wien,

SOUDNÍ DVŮR (druhý senát),

ve složení J.-C. Bonichot, předseda čtvrtého senátu a zastupující předseda druhého senátu, C. Toader, C. W. A. Timmermans, K. Schiemann (zpravodaj) a P. Kūris, soudci,

* Jednací jazyk: němčina.

generální advokát: M. Poiares Maduro,
vedoucí soudní kanceláře: B. Fülöp, rada,

s přihlédnutím k písemné části řízení a po jednání konaném dne 2. července 2009,

s ohledem na vyjádření předložená:

– za Romanu Slanina M. Tröthandlem, Rechtsanwalt,

– za Unabhängiger Finanzsenat, Außenstelle Wien, W. Pavlikem, jako zmocněncem,

– za rakouskou vládu C. Pesendorfer a M. Winkler, jako zmocněnkyněmi,

– za řeckou vládu S. Vodina a O. Patsopoulou, jako zmocněnkyněmi,

– za polskou vládu M. Dowgielewiczem, jako zmocněncem,

– za Komisi Evropských společenství V. Kreuschitzem, jako zmocněncem,

s přihlédnutím k rozhodnutí, přijatému po vyslechnutí generálního advokáta, rozhodnout věc bez stanoviska,

vydává tento

Rozsudek

1 Žádost o rozhodnutí o předběžné otázce se týká výkladu nařízení Rady (EHS) č. 1408/71 ze dne 14. června 1971 o uplatňování systémů sociálního zabezpečení na zaměstnané osoby, osoby samostatně výdělečně činné a jejich rodinné příslušníky pohybující se v rámci Společenství, ve znění pozměněném a aktualizovaném nařízením Rady (ES) č. 118/97 ze dne 2. prosince 1996 (Úř. věst. 1997, L 28, s. 1; Zvl. vyd. 05/03, s. 3, dále jen „nařízení č. 1408/71“).

2 Tato žádost byla předložena v rámci sporu mezi Romanou Slanina, rozvedenou rakouskou státní příslušnicí, která přenesla své bydliště do Řecka, a Unabhängiger Finanzsenat, Außenstelle Wien, jehož předmětem je vrácení rodinných dávek a daňových bonusů za dítě, které žalobkyně v původním řízení obdržela v Rakousku z důvodu, že má dceru.

Právní rámec

Právní úprava Společenství

3 Článek 1 písm. f) bod i) nařízení č. 1408/71 definuje pojem „rodinný příslušník“ tak, že se jím rozumí:

„[…] každá osoba definovaná nebo uznaná za rodinného příslušníka nebo označená za člena domácnosti právními předpisy, na základě kterých jsou dávky poskytovány […]; pokud však uvedené právní předpisy považují za rodinného příslušníka nebo člena domácnosti pouze osobu žijící se zaměstnanou osobou nebo osobou samostatně výdělečně činnou ve společné domácnosti, považuje se tato podmínka za splněnou, je-li dotyčná osoba výživou převážně odkázána na uvedenou osobu. […]“

4 Podle čl. 2 odst. 1 nařízení č. 1408/71 se toto nařízení vztahuje na:

„[…] pracovníky, kteří podléhají nebo podléhali právním předpisům jednoho nebo více členských států a kteří jsou státními příslušníky jednoho z členských států nebo kteří jsou osobami bez státní příslušnosti nebo uprchlíky s bydlištěm na území jednoho z členských států, jakož i na jejich rodinné příslušníky nebo pozůstalé po nich. [zaměstnané osoby nebo osoby samostatně výdělečně činné, které podléhají nebo podléhaly právním předpisům jednoho nebo více členských států a které jsou státními příslušníky jednoho z členských států nebo které jsou osobami bez státní příslušnosti nebo uprchlíky s bydlištěm na území jednoho z členských států, jakož i na jejich rodinné příslušníky nebo pozůstalé po nich.]“

5 Článek 13 nařízení č. 1408/71 stanoví:

„1. S výhradou článku 14c podléhají osoby, na které se vztahuje toto nařízení, pouze právním předpisům jediného členského státu. Tyto právní předpisy se určují v souladu s touto hlavou.

2. S výhradou článků 14 až 17:

a) osoba zaměstnaná na území jednoho členského státu podléhá právním předpisům uvedeného státu, i když má bydliště na území jiného členského státu […];

[…]“

6 Článek 73 nařízení č. 1408/71, nazvaný „Zaměstnané osoby nebo osoby samostatně výdělečně činné, jejichž rodinní příslušníci mají bydliště v jiném členském státě, než je příslušný stát“, zní následovně:

„Zaměstnaná osoba nebo osoba samostatně výdělečně činná podléhající právním předpisům členského státu má nárok pro své rodinné příslušníky, kteří mají bydliště v jiném členském státě, na rodinné dávky stanovené právními předpisy prvního členského státu, jako by měli bydliště na jeho území, není-li v příloze VI stanoveno jinak.“

7 Článek 76 odst. 1 nařízení č. 1408/71, nazvaný „Pravidla přednosti v případě souběhu nároku na rodinné dávky podle právních předpisů příslušného státu a podle právních předpisů členského státu bydliště rodinných příslušníků“, stanoví:

„Pokud jsou po stejnou dobu pro stejného rodinného příslušníka a z důvodu výkonu povolání rodinné dávky stanoveny právními předpisy členského státu, na jehož území mají rodinní příslušníci bydliště, pozastavuje se nárok na rodinné dávky náležející v souladu s právními předpisy jiného členského státu, případně podle článků 73 nebo 74, do výše stanovené právními předpisy prvního členského státu.“

8 I když došlo v průběhu období, ke kterému se vztahuje spor ve věci v původním řízení, ke změnám nařízení č. 1408/71, nemají tyto změny žádný vliv na řešení tohoto sporu.

Vnitrostátní právní úprava

9 Podle § 2 odst. 1 Familienlastenausgleichsgesetz (zákon o vyrovnávání rodinných výdajů) z roku 1967, dále jen „FLAG“, mají nárok na rodinné dávky na děti osoby, jejichž bydliště nebo místo obvyklého pobytu se nachází na spolkovém území.

10 Ustanovení § 2 odst. 2 FLAG stanoví, že nárok na rodinné dávky má osoba, jejíž domácnosti je dítě členem. Osoba, jejíž domácnosti není dítě členem, která však převážně nese náklady na jeho výživu, má nárok na rodinné dávky, pokud na ně nemá nárok žádná jiná osoba podle první věty tohoto odstavce.

11 Ustanovení § 2 odst. 8 FLAG stanoví, že osoby, které mají bydliště jak na spolkovém území, tak i v zahraničí, mají nárok na rodinné dávky pouze tehdy, pokud se centrum jejich zájmů nachází na spolkovém území a pokud se děti trvale zdržují na tomto území. Podle téhož ustanovení má osoba centrum svých zájmů v tom státě, k němuž má nejužší osobní a ekonomické vztahy.

12 Ustanovení § 26 odst. 1 FLAG stanoví:

„Kdo neprávem pobíral rodinné dávky, je povinen vrátit odpovídající částky zpět […]“

Spor v původním řízení a předběžné otázky

13 Z předkládacího rozhodnutí vyplývá, že Romana Slanina má dceru jménem Nina, která se narodila v roce 1991. V době, kdy bylo započato s vyplácením rodinných dávek ve prospěch Romany Slanina, byly splněny podmínky pro jejich vyplácení.

14 Romana Slanina bydlí od léta roku 1997 v Řecku, kde Nina navštěvuje od podzimu téhož roku školu. Otec Niny, bývalý manžel Romany Slanina, má bydliště v Rakousku, kde vykonává pracovní činnost. Žalobkyně v původním řízení vykonává jako jediná ve vztahu ke své dceři rodičovská práva. Otec dítěte je povinen platit výživné, ale neplatí ho.

15 Romana Slanina pobírala v Rakousku v období od 1. ledna 1998 do 31. října 2003 rodinné dávky a daňové bonusy z titulu své dcery Niny v celkové výši 10 884,95 eur, tj. rodinné dávky ve výši 7 824,79 eur a daňové bonusy ve výši 3 060,16 eur. Rozhodnutím Finanzamt (finanční úřad) v Mödling (Rakousko) ze dne 22. října 2003 byly od Romany Slanina požadovány tyto částky zpět z důvodu, že od roku 1997 trvale žije se svou dcerou v Řecku. Uvedený Finanzamt měl totiž za to, že jedna z podmínek pro poskytnutí rodinných dávek podle § 2 odst. 8 FLAG, tedy podmínka, aby centrum zájmů oprávněné osoby a trvalé bydliště dítěte bylo v Rakousku, nebyla splněna.

16 Do roku 2001 nevykonávala Romana Slanina v Řecku žádnou pracovní činnost ani zde nebyla nahlášena na úřadu práce jako žadatelka o práci. Své životní náklady hradila z finanční podpory od svých rodičů a z úspor. Od roku 2001 vykonává sezónní pracovní činnost jako průvodkyně jednoho řeckého podniku, a to od května do začátku října každého roku.

17 Odvolání podané Romanou Slanina proti rozhodnutí Finanzamt v Mödling ze dne 22. října 2003 bylo zamítnuto nejprve předběžným rozhodnutím ze dne 9. prosince 2004 uvedeného Finanzamt a poté rozhodnutím Unabhängiger Finanzsenat, Außenstelle Wien ze dne 30. června 2005. Žalobkyně ve věci v původním řízení tedy podala žalobu k předkládajícímu soudu. Podstatou jejího tvrzení bylo, že podle rakouské právní úpravy sice nemá nárok na rodinné dávky, avšak je třeba uplatnit nařízení č. 1408/71. Vzhledem k tomu, že otec Niny, její bývalý manžel, bydlel a pracoval v Rakousku, měla Romana Slanina podle článku 73 tohoto nařízení nárok na rodinné dávky bez ohledu na skutečnost, že bydlela v Řecku.

18 Za těchto okolností se Verwaltungsgerichtshof rozhodl přerušit řízení a položit Soudnímu dvoru následující předběžné otázky:

„1) Vyplývá z nařízení […] č. 1408/71 […], že je rozvedené bývalé manželce muže s bydlištěm v Rakousku vykonávajícího v tomto státě výdělečnou činnost, která sama nevykonává žádnou pracovní činnost, zachován nárok na rodinné dávky (na

dítě) vůči Rakousku, jestliže si zřídí bydliště v jiném členském státě, přemístí tam centrum svých zájmů a nadále tam nevykonává žádnou pracovní činnost?

2) Má z hlediska odpovědi na otázku 1 nějaký význam okolnost, že Rakousko, kde rozvedený manžel zůstal a kde má výlučné bydliště a kde vykonává pracovní činnost, přiznává tomuto muži za určitých podmínek nárok na rodinné dávky (na dítě), když již neexistuje nárok rozvedené manželky?

3) Vyplývá z nařízení č. 1408/71 nárok rozvedené manželky na rodinné dávky (na dítě) vůči Rakousku, kde má rozvedený bývalý manžel a otec dítěte bydliště a kde vykonává pracovní činnost, pokud dojde ke změně okolností uvedených v otázce 1 v tom, že manželka v novém členském státě začne vykonávat pracovní činnost?“

K předběžným otázkám

K první a druhé předběžné otázce

19 Podstatou první a druhé předběžné otázky předkládajícího soudu, které je třeba přezkoumat společně, je, zda článek 73 nařízení č. 1408/71 musí být vykládán v tom smyslu, že rozvedené osobě, které byly vypláceny rodinné dávky příslušným orgánem členského státu, ve kterém měla své bydliště a ve kterém její bývalý manžel nadále žije a pracuje, je zachován nárok na tyto dávky, i když opustí tento stát za účelem usazení se

se svým dítětem v jiném členském státě, ve kterém nepracuje, a to i když by uvedené dávky mohl ve státě svého bydliště pobírat její bývalý manžel, který je otcem dítěte.

20 Ze spisu vyplývá, že Romana Slanina je bývalou manželkou zaměstnance, který v období, kterého se týká spor v původním řízení, podléhal na základě čl. 13 odst. 1 a 2 nařízení č. 1408/71 právním předpisům Rakouské republiky, tedy členského státu, na jehož území vykonával pracovní činnost.

21 Podle článku 73 nařízení č. 1408/71 má zaměstnaná osoba nebo osoba samostatně výdělečně činná podléhající právním předpisům členského státu nárok pro své rodinné příslušníky, kteří mají bydliště v jiném členském státě, na rodinné dávky stanovené právními předpisy prvního členského státu, jako by měli bydliště na jeho území.

22 Cílem uvedeného článku 73 je zajistit rodinným příslušníkům pracovníka podléhajícího právním předpisům jednoho členského státu, kteří mají bydliště v jiném členském státě, poskytování rodinných dávek stanovených právními předpisy, které se uplatní v prvně jmenovaném státu (viz rozsudky ze dne 10. října 1996, Hoever a Zachow, C 245/4 a C-312/94, Recueil, s. I-4895, bod 32, a ze dne 5. února 2002, Humer, C-255/99, Recueil, s. I-1205, bod 39).

23 I když předkládající soud nepoložil Soudnímu dvoru otázku v tomto směru, je třeba uvést, že nárok na rodinné dávky na dítě na základě článku 73 nařízení č. 1408/71, vyplácené buď Romaně Slanina, nebo jejímu bývalému manželovi, byl podmíněn tím, že dítě spadá do rozsahu osobní působnosti nařízení č. 1408/71. Tento rozsah je definován v článku 2 tohoto nařízení. Podle ustanovení tohoto čl. 2 odst. 1 se tak uvedené nařízení vztahuje zejména na „zaměstnané osoby nebo osoby samostatně výdělečně činné, které podléhají nebo podléhaly právním předpisům jednoho nebo více členských států a které jsou státními příslušníky jednoho z členských států […], jakož i na jejich rodinné příslušníky […]“.

24 Co se týče pojmu „rodinný příslušník“, tento pojem je definován v čl. 1 písm. f) bodu i) nařízení č. 1408/71 tak, že se jím rozumí „každá osoba definovaná nebo uznaná za rodinného příslušníka nebo označená za člena domácnosti právními předpisy, na základě kterých jsou dávky poskytovány […]; pokud však uvedené právní předpisy považují za rodinného příslušníka nebo člena domácnosti pouze osobu žijící se zaměstnanou osobou nebo osobou samostatně výdělečně činnou ve společné domácnosti, považuje se tato podmínka za splněnou, je-li dotyčná osoba výživou převážně odkázána na uvedenou osobu. […]“.

25 Toto ustanovení tak zaprvé výslovně odkazuje na vnitrostátní právní předpisy, které označují za „rodinného příslušníka“ „každou osobu definovanou nebo uznanou za rodinného příslušníka nebo označenou za člena domácnosti právními předpisy, na základě kterých jsou dávky poskytovány […]“, tedy ve věci v původním řízení na ustanovení FLAG.

26 Zadruhé, čl. 1 písm. f) bod i) nařízení č. 1408/71 obsahuje výhradu, podle které „pokud však uvedené [vnitrostátní] právní předpisy považují za rodinného příslušníka nebo člena domácnosti pouze osobu žijící se zaměstnanou osobou nebo osobou samostatně výdělečně činnou ve společné domácnosti, považuje se tato podmínka za splněnou, je-li dotyčná osoba výživou převážně odkázána na uvedenou osobu. […]“.

27 Předkládající soud tedy musí ověřit, zda je podmínka v čl. 1 písm. f) bodu i) nařízení č. 1408/71 v projednávané věci splněna, tedy zda dítě, i když se svým otcem v období, o které se jedná v původním řízení, nežilo, může být považováno ve smyslu a pro účely použití vnitrostátního zákona za „rodinného příslušníka“ svého otce, a pokud tomu tak není, zda může být považováno za osobu na něj „výživou převážně odkázanou“.

28 Ze spisu předloženého Soudnímu dvoru vyplývá, že bývalý manžel Romany Slanina měl povinnost platit výživné na svou dceru Ninu. Skutečnost, že výživné neplatil, je irelevantní, pokud jde o otázku, zda je dítě jeho rodinným příslušníkem.

29 Pokud by předkládající soud na základě provedených zjištění došel k závěru, že situace, o kterou se jedná v původním řízení, spadá do rozsahu osobní působnosti nařízení č. 1408/71, vznikla by otázka, zda se osoba, která se nachází v situaci Romany Slanina, může opírat o článek 73 tohoto nařízení. Předkládající soud se dále táže, zda okolnost, že rozvedený manžel žije v Rakousku, kde pracuje, a měl by podle vnitrostátního zákona nárok na dávky, o které se jedná ve věci v původním řízení, může mít vliv na nárok na ponechání uvedených dávek osobě, která se nachází v situaci Romany Slanina.

30 V tomto ohledu je třeba zdůraznit, že je irelevantní, že jsou Romana Slanina a její manžel rozvedeni. Soudní dvůr již totiž rozhodl, že i když platí, že nařízení č. 1408/71 výslovně neupravuje situace rodin po rozvodu, neexistuje žádný důvod pro to, aby byly vyloučeny z rozsahu působnosti uvedeného nařízení. Jedním z běžných důsledků rozvodu totiž je, že dítě je svěřeno do péče jednoho z rodičů, u kterého má své bydliště. Z různých důvodů (v projednávané věci z důvodu rozvodu) se přitom může stát, že rodič, který má dítě ve své péči, opustí členský stát svého původu a usadí se v jiném členském státě za účelem výkonu pracovní činnosti v tomto státě, jak tomu bylo ve věci, ve které byl vydán výše uvedený rozsudek Humer, nebo za účelem výkonu výdělečné činnosti až několik let po zřízení bydliště v tomto státě, jak tomu je ve věci projednávané v původním řízení. V takovém případě je bydliště nezletilého dítěte rovněž přeneseno do tohoto členského státu (viz výše uvedený rozsudek Humer, body 42 a 43).

31 Je třeba uvést, že rodinné dávky již nemohou být svou povahou považovány za nároky, které náleží jednotlivci nezávisle na jeho rodinné situaci. Je tedy irelevantní, že rodinné dávky byly vypláceny Romaně Slanina, a nikoli samotnému pracovníkovi, tedy jejímu bývalému manželovi (viz výše uvedený rozsudek Humer, bod 50).

32 S ohledem na předcházející úvahy je třeba odpovědět na první a druhou otázku tak, že článek 73 nařízení č. 1408/71 musí být vykládán v tom smyslu, že rozvedené osobě, které byly vypláceny rodinné dávky příslušným orgánem členského státu, ve kterém měla své bydliště a ve kterém její bývalý manžel nadále žije a pracuje, je zachován nárok na tyto dávky pro její dítě, a to za podmínky, že toto dítě je považováno za „rodinného příslušníka" tohoto bývalého manžela ve smyslu čl. 1 písm. f) bodu i) uvedeného nařízení, i když tato rozvedená osoba opustí tento stát za účelem usazení se se svým dítětem v jiném členském státě, ve kterém nepracuje, a třebaže by tento její bývalý manžel mohl uvedené dávky v členském státě svého bydliště pobírat.

Ke třetí otázce

33 Podstatou třetí otázky předkládajícího soudu je, zda má skutečnost, že Romana Slanina začala vykonávat v Řecku pracovní činnost, nějaký vliv na existenci jejího nároku na rodinné dávky v Řecku.

34 Pokud by bylo prokázáno, že na základě výkonu uvedené pracovní činnosti vzniká v Řecku nárok na rodinné dávky obdobné těm, které jsou pobírány v Rakousku, byla by odpověď na tuto otázku kladná.

35 Z vyjádření řecké vlády a Komise vyplývá, že řecké právní předpisy přiznávají rodinné dávky pouze určitým zaměstnaným osobám. Jejich vyplácení je tedy vždy spojeno s pracovním poměrem, samotné bydliště v Řecku nepostačuje. Předkládající soud musí

určit, zda Romaně Slanina na základě toho, že vykonávala pracovní činnost na území Řecké republiky, vznikl nárok na pobírání rodinných dávek v tomto členském státě.

36 Pokud bude zjištěno, že tomu tak bylo, je třeba uplatnit pravidlo o „vyloučení souběhu" stanovené v článku 76 nařízení č. 1408/71. Cílem tohoto ustanovení je vyřešení souběhu nároků na rodinné dávky náležející jednak podle článku 73 téhož nařízení, a jednak podle vnitrostátních právních předpisů státu bydliště rodinných příslušníků, zakládajících nárok na rodinné dávky na základě výkonu pracovní činnosti (viz rozsudek ze dne 7. června 2005, Dodl a Oberhollenzer, C-543/03, Sb. rozh. s. I-5049, bod 53).

37 Podle článku 76 nařízení č. 1408/71 by tak povinnost vyplácet rodinné dávky připadla v prvé řadě Řecké republice jakožto členskému státu bydliště Niny a její matky. Nárok na rakouské rodinné dávky by se podle článku 73 tohoto nařízení pozastavil do výše stanovené řeckými právními předpisy.

38 S ohledem na výše uvedené je třeba odpovědět na třetí otázku tak, že výkon pracovní činnosti osobou, která se nachází v takové situaci, jako je situace žalobkyně v původním řízení, v členském státě jejího bydliště, na základě kterého vzniká nárok na rodinné dávky, má v souladu s článkem 76 nařízení č. 1408/71 za následek pozastavení nároku na rodinné dávky vyplácené podle právních předpisů členského státu, na jehož území bývalý manžel této osoby vykonává pracovní činnost, do výše stanovené právními předpisy členského státu jeho bydliště.

K nákladům řízení

39 Vzhledem k tomu, že řízení má, pokud jde o účastníky původního řízení, povahu incidenčního řízení ve vztahu ke sporu probíhajícímu před předkládajícím soudem, je k rozhodnutí o nákladech řízení příslušný uvedený soud. Výdaje vzniklé předložením jiných vyjádření Soudnímu dvoru než vyjádření uvedených účastníků řízení se nenahrazují.

Z těchto důvodů Soudní dvůr (druhý senát) rozhodl takto:

1) **Článek 73 nařízení Rady (EHS) č. 1408/71 ze dne 14. června 1971 o uplatňování systémů sociálního zabezpečení na zaměstnané osoby, osoby samostatně výdělečně činné a jejich rodinné příslušníky pohybující se v rámci Společenství, ve znění pozměněném a aktualizovaném nařízením Rady (ES) č. 118/97 ze dne 2. prosince 1996, musí být vykládán v tom smyslu, že rozvedené osobě, které byly vypláceny rodinné dávky příslušným orgánem členského státu, ve kterém měla své bydliště a ve kterém její bývalý manžel nadále žije a pracuje, je zachován nárok na tyto dávky pro její dítě, a to za podmínky, že je toto dítě považováno za „rodinného příslušníka" tohoto bývalého manžela ve smyslu čl. 1 písm. f) bodu i) uvedeného nařízení, i když tato rozvedená osoba opustí tento stát za účelem usazení se se svým dítětem v jiném členském státě, ve kterém nepracuje, a třebaže by tento její bývalý manžel mohl uvedené dávky v členském státě svého bydliště pobírat.**

2) **Výkon pracovní činnosti osobou, která se nachází v takové situaci, jako je situace žalobkyně v původním řízení, v členském státě jejího bydliště, na základě kterého vzniká nárok na rodinné dávky, má v souladu s článkem 76 nařízení č. 1408/71, ve znění pozměněném a aktualizovaném nařízením**

č. 118/97, za následek pozastavení nároku na rodinné dávky vyplácené podle právních předpisů členského státu, na jehož území bývalý manžel této osoby vykonává pracovní činnost, do výše stanovené právními předpisy členského státu jeho bydliště.

Podpisy.